

الگوهای سربازی آینده در جمهوری اسلامی ایران

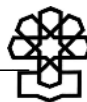
کد موضوعی: ۲۶۰
شماره مسلسل: ۱۳۱۲۲
مردادماه ۱۳۹۲

دفتر: مطالعات سیاسی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۸.....	گفتار اول - اهم مسائل و مشکلات کنونی نظام وظیفه در ایران
۱۱.....	گفتار دوم - وضعیت خدمت سربازی در جهان
۱۴.....	گفتار سوم - الزامات تحول در سازمان و منظومه خدمت سربازی با رویکرد آینده‌پژوهی
۲۱.....	گفتار چهارم - تمهیدات لازم برای ترسیم الگوی مناسب سربازی
۲۳.....	گفتار پنجم - الگوها و مدل‌های نوین خدمت سربازی در ایران
۲۹.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۲.....	منابع و مآخذ

الگوهای سربازی آینده در جمهوری اسلامی ایران

چکیده

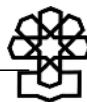
نگاه به آینده در قرآن ریشه‌های ژرفی دارد برای مثال در سوره مبارکه حشر آیه ۲۲ خدای تبارک و تعالی خطاب به مؤمنان با دو تکرار «اتقوا الله» قبل و بعد از «و لنتنظر نفس ما قدمت لغد» توجه جدی آنان را به آینده و فردا مورد تأکید قرار داده است.

انگاره آینده‌پژوهی امروزه به‌مثابه دانش و هنر کشف وضعیت‌های آینده احتمالی و تلاش هوشمندانه برای تکوین و شکل بخشیدن به آینده و فردایی مطلوب از اهمیت شایان توجهی در عرصه‌ها و تخصص‌های مختلف برخوردار شده است تا جایی که آینده‌پژوهی به‌عنوان یک رشته علمی در کنار سایر علوم مطرح شده است. دانش آینده‌پژوهی در زمره علوم و فناوری‌های نرم تلقی می‌شود. یکی از عرصه‌های ارزشمند و بسیار مهم مورد مطالعه با رویکرد آینده‌پژوهی حوزه‌های مختلف امنیتی- دفاعی به‌ویژه حوزه سربازی و خدمت نظام وظیفه عمومی است که به‌رغم تحولات ارزشی پس از پیروزی انقلاب اسلامی و عبادت تلقی شدن سربازی به تعبیر حکیمانه امام خمینی (ره) و انجام تغییرات متنوع در قانون خدمت وظیفه هنوز با مرزهای مطلوبیت و شأن نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران فاصله زیادی دارد. اهمیت نوآوری و خلاقیت و طراحی الگوهای جدید مبتنی بر عقلانیت و مناسب و اتخاذ

رویکردهای نوین مبتنی بر شرایط زمان و مکان به‌ویژه رویکرد آینده‌نگرانه در عرصه خدمت سربازی امری خطیر و مهم تلقی می‌شود. نوشتار حاضر در صدد بررسی کلان سیستم خدمت وظیفه عمومی کنونی کشور و طراحی مدل‌ها و الگوهای نوین خدمتی با رویکرد آینده‌پژوهی است که در این میان دو الگوی خدمت علمی- تخصصی و خدمت داوطلبانه- بسیجی چابک به‌دلیل ظرفیت‌های بالای بهره‌وری مورد تأکید قرار می‌گیرند.

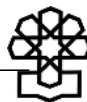
مقدمه

خدمت نظام وظیفه عمومی در ایران دارای پیشینه زیادی است و در طی ادوار مختلف دستخوش تغییرات و تحولات مختلفی شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که سربازی به شکل امروزی آن در ایران ریشه در نظام و «قانون بُنیچه»^۱ که ظاهراً از دوره ایلخانان در ایران مرسوم بوده، دارد و صدر اعظم بزرگ ایران میرزا تقی‌خان امیرکبیر (ره) در دوره پادشاهی ناصرالدین شاه آن را اجرایی کرد. امیرکبیر در راستای نوسازی ارتش و نیروهای مسلح ایران با وضع این سیستم سربازگیری، روستاییان کشور را متعهد کرد به‌عنوان مالیات عده‌ای از جوانان را برای کمک به تأمین نیروی انسانی ارتش ایران برای مدت معینی در اختیار دولت قرار دهند.^۱ بنیچه از «بن» به معنای اصل و ریشه اخذ شده و در اصطلاح واژه‌ای در کشاورزی است و «بنه» به معنای جفت که واحد تقسیم مالیات بوده به زمینی اطلاق می‌شود که با یک جفت گاو می‌توان آن را شخم زد و چون تقسیم‌بندی در روستا بر مبنای جفت گاو و

زمین بود میزان این مالیات را بر مبنای آن استوار می‌کردند و برای اینکه سربازگیری مبنای معینی داشته باشد از آن رویه استفاده شد و مقرر شد هر روستا به تناسب و تعداد بنه و جفت دایر خود که مالیات می‌پردازد تعدادی هم سرباز بدهد و قرار شد از هر ۱۰ نفر اهل روستا یک نفر به سربازی بروند.^۱ قانون نظام وظیفه اجباری در سال ۱۳۰۴ هجری شمسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید و از آن سال تاکنون قانون مزبور چندین بار بازنگری و مورد جرح و تعدیل قرار گرفته است که آخرین آنها به سال ۱۳۹۰ بازگشت پیدا می‌کند که با هدف توانمندسازی و رشد و تعالی، بالندگی و ارتقای منزلت اجتماعی خوشایندسازی و بهبودی وضعیت خدمت سربازان در ۲۳ آبان‌ماه سال ۱۳۹۰ به تصویب مجلس هشتم رسید و پس از تأیید شورای نگهبان در دوم آبان، ۳۰ روز بعد از سوی رئیس‌جمهور محترم برای اجرا ابلاغ شد. امعان نظر در سیستم و نظام وظیفه عمومی در ایران حاکی از این واقعیت است که علیرغم اصلاحات نسبتاً مناسب و منطقی برای ارتقای عقلانیت در فلسفه وجودی خدمت اجباری سربازی و افزایش تسهیلات و آسان‌سازی نسبی آن در کشور در کنار فرمان مبارک و تاریخی حضرت امام خمینی (ره) مبنی بر تشکیل بسیج از نیروهای داوطلب که خود مدل نوین و کارآمدی برای تأمین نیروی انسانی در جهت تأمین امنیت ملی کشور است. هنوز مقوله سربازی به همان شکل کهن و قدیمی‌اش با معایب و کاستی‌های شایان توجه در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی استمرار دارد به نحوی که پدیده اجباری بودن آن به‌عنوان اساس و بنیاد معیوب

بودن و داشتن دافعه برای جوانان تلقی می‌شود و به‌طور طبیعی انتظار می‌رود هیچ جوان و خانواده‌ای انگیزه و اشتیاق ابتدایی برای اختصاص دادن دو سال از بهترین ایام جوانی برای ورود به سیستمی که در انتخاب کم‌وکیف آن تقریباً هیچگونه اختیاری ندارد، نداشته باشند. حال سؤالی که در اینجا مطرح می‌باشد این است که نظام تقنینی کشور و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران که کاربران اصلی نیروهای سرباز در قالب طیف‌های گوناگون اجتماعی، علمی و تخصصی هستند چه تحولاتی به‌طور سیستمی در ابعاد مختلف و چه اقدامات منطقی را برای ارتقای سطح عقلانیت و بهینه‌سازی سیستم نظام وظیفه عمومی در ایران بایستی انجام دهند تا جوانان و خانواده‌های آنها تصور مناسب و معقولی از فلسفه وجودی خدمت سربازی داشته و با طیب خاطر فرزندان خود را برای خدمت ترغیب و تشویق کنند و در نتیجه آفت‌ها و آسیب‌های مختلف کنونی به حداقل برسد و نظام وظیفه دارای دستاوردهای مناسب و سودمند فردی و اجتماعی و ملی مطلوبی باشد و میزان بهره‌وری در نظام وظیفه به رشد مناسب و منطقی مورد انتظار کارشناسان زیربط برسد؟ در آموزه‌های اسلامی توجه به گذشته، حال و به‌ویژه آینده اهمیت بسزایی دارد. حضرت امیر مؤمنان علی (ع) در این رابطه می‌فرمایند: «رحم الله امراء علم من این؟ وفی این؟ و الی این؟»^۱ خدا رحمت کند انسانی را که بداند از کجا آمده؟ در کجاست؟ و به کجا می‌رود؟ در کلام حکیمانه حضرت متغیر زمان گذشته، حال و آینده و علم و آگاهی ژرف به آنها بسیار مهم تلقی شده است. ازسوی دیگر حضرت

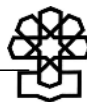

در کلام درخشان دیگری درخصوص موفقیت و پیروزی می‌فرمایند: «الظفر بالحزم والحزم باجاله الراي والراي بتحسين الاسرار» (حکمت ۴۸، نهج البلاغه) پیروزی در دوراندیشی و آینده‌نگری و دوراندیشی در به‌کارگیری درست اندیشه و به‌کارگیری صحیح اندیشه در رازداری امکانپذیر است. امروزه مقوله آینده‌نگری اهمیت بسیار مهمی در برنامه‌ریزی‌های استراتژیک پیدا کرده و نظام‌های سیاسی و دولت‌ها از این رویکرد خردمندانه برای رسیدن به اهداف گوناگون ملی بهره‌گیری می‌کنند. آینده‌پژوهی امروزه فراتر از روش و بلکه رشته تلقی می‌شود و رشته‌ای است که با روش‌های قاعده‌مند به مطالعه آینده می‌پردازد. در این رشته تصاویری احتمالی از آینده در اختیار پژوهشگران قرار می‌گیرد تا در زمان حال بتوان بر مبنای احتمال‌های تقویت شده براساس روندها تصمیم‌گیری برای حال و آینده امکانپذیر شود. این تصاویر پیش‌بینی شده در قالب آینده‌های ممکن، آینده‌های احتمالی و آینده‌های مطلوب قابل تصور است. دیده‌بانی و رصد آینده به عوامل و متغیرهای مهمی مرتبط است که مهمترین آنها عبارتند از:

۱. روندها که عبارتند از: تغییرات منظم در داده‌ها و یا پدیده‌ها در بستر زمان،
 ۲. رویدادها که وقایع مهم و نقاط عطف تاریخی تأثیرگذار هستند مانند وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷،
 ۳. تصاویر که تصویری از آینده برای تصمیم‌گیری هستند مانند چشم‌اندازها و برنامه‌های بلندمدت.
- بررسی‌ها حاکی از این است که رشته آینده‌پژوهی در حوزه‌ها و عرصه‌های

گوناگون در حال گسترش است و مطالعات مبتنی بر آینده‌پژوهی از قابلیت‌های علمی و تعمیمی بالایی برخوردار هستند. مقوله سربازی آینده future soldier امروزه به مثابه یک رویکرد و همچنین پروژه و برنامه در عرصه امور نظامی و امنیتی مطرح است که فراتر از مقوله سربازی به مفهوم اخص و نظام وظیفه خدمتی است. سربازی آینده رویکردی نوین به نظامی‌گری و در واقع یک انقلاب عمیق و بنیادین در فرآیند نظامی‌گری و تأمین امنیت پایدار و دفاع و در نهایت جنگ می‌باشد که از سال ۱۹۹۰ در نیروهای نظامی ارتش آمریکا و سپس در انگلستان مطرح شده و در میان سایر کشورهای هم‌پیمان آمریکا نیز رواج یافته است. مهمترین مؤلفه‌ها و شاخص‌های سربازی آینده در این رویکرد عبارتند از: نظامی‌گری با تأکید بر تکنولوژی‌ها و فناوری‌های نوین و تجهیزات پیشرفته و تخصص پیچیده و نیازمند آموزش‌های کاربردی- تخصصی برای انجام مأموریت‌های نظامی که پیچیدگی، کوچک بودن سازمانی- چابکی، هوشمندی و تکنولوژیک و مدرن بودن آن الزامی است. چنین رویکردی موجب کاهش تلفات نیروی انسانی و سرعت و چابکی در صحنه عملیات می‌باشد و طبعاً نیروهای انسانی چنین فناوری‌هایی نیز نیروهایی ویژه و خاص خواهند بود. برای تحقق این برنامه بودجه، برنامه‌ریزی و آموزش‌های ویژه تخصصی در کنار کادرهای تربیتی و مربیان زبده ضروری می‌باشد.^۱ نیروهای سرباز در این برنامه عظیم نوین نیز با سربازان قدیمی و الگوهای سربازی سنتی تفاوت‌های اساسی دارا بوده که در قالب سربازی حرفه‌ای مدرن و کارآمد متناسب با مقتضیات زمان و مکان مطرح شده است.

1. Wikipedia.org/wiki/future soldier

در رابطه با نظام وظیفه در ایران مطالعات و بررسی‌های شایان توجهی پس از پیروزی انقلاب اسلامی با هدف بهینه‌سازی سربازی در سازمان‌های نظامی-انتظامی و ستاد کل نیروهای مسلح انجام شده است که مهمترین تأثیر آنها در تغییرات قانون نظام وظیفه و روش‌های به‌کارگیری سربازان و بهبود نسبی وضعیت سربازی در کشور مشهود است.

در مرکز پژوهش‌های مجلس در ادوار مختلف بررسی‌ها و مطالعاتی در این زمینه انجام شده است که به چند مورد مهم و اساسی آن اشاره می‌شود:

۱. پیش‌بینی تعداد مشمولان و سربازان وظیفه عمومی در سال‌های ۱۳۸۱-۱۴۰۰، عبدالرضا مسلمی، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، فروردین‌ماه ۱۳۸۲.

۲. بررسی علل و دلایل ضرورت اصلاح قانون نظام وظیفه عمومی، اصول و سیاست‌های حاکم بر قانون جدید، غلامرضا ذوالفقاری، دفتر سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۲.

۳. نظام وظیفه عمومی در ایران، مسائل و پیشنهادها، یوسف ترابی، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شهریورماه ۱۳۸۴.

۴. الگوهای سربازی در جهان و چند الگوی مناسب برای جمهوری اسلامی ایران، حمید نساج و مهدی نصرتی، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۸۹.

پژوهشی که ملاحظه می‌شود بخش دوم از گزارشی است که با عنوان: «الگوهای سربازی در جهان و چند الگوی مناسب برای جمهوری اسلامی ایران»، در سال ۱۳۸۹

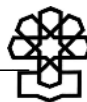
توسط گروه مطالعاتی امنیتی- دفاعی دفتر مطالعات سیاسی این مرکز تهیه و تدوین شده است و با رویکردی آینده‌نگرانه و متناسب با نیازها، مطالبات و اقتضائات جمهوری اسلامی ایران تدوین می‌شود و مهمترین اهداف آن عبارت است از: بررسی زمینه‌ها و سازوکارهای ارتقای عقلانیت در نظام وظیفه عمومی کشور به منظور افزایش بهره‌وری آن در منظومه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. در اثر پژوهشی حاضر علاوه بر الگوهای پنجگانه مذکور در گزارش اول، دو الگو و مدل جدید و خلاق نیز متناسب با رویکرد آینده‌نگرانه ارائه می‌شود. امید است پژوهش حاضر نقش مؤثری در فرآیند بهینه شدن و افزایش مطلوبیت سربازی در جمهوری اسلامی ایران داشته باشد.

گفتار اول - اهم مسائل و مشکلات کنونی نظام وظیفه در ایران

به رغم اصلاحات انجام شده در طی سال‌های گذشته در قانون خدمت وظیفه عمومی و تحول در ابعاد مختلف قانون نظام وظیفه و تغییرات نسبتاً مناسب برای بهینه‌سازی آن هنوز موارد مهم و قابل تأملی مبنی بر وجود کاستی‌ها و معایب که سیستم نظام وظیفه را همچنان در مظان ناکارآمدی و کاستی اثربخشی و ضعف بهره‌وری قرار می‌دهد وجود دارد که به مهمترین آنها اشاره می‌شود:

۱-۱. مسائل و مشکلات فرهنگی - اجتماعی

مهمترین مسائل موجود کنونی در حوزه نظام وظیفه و قلمرو آن را می‌توان براساس جدول ۱ نشان داد:

جدول ۱. مشکلات فرهنگی و اجتماعی در حوزه نظام وظیفه

امنیت‌محور بودن سربازی و غفلت از ابعاد فرهنگی، اجتماعی و ارزشی آن
فرهنگ سازمانی محیط‌های خدمتی و رفتارهای تحقیرآمیز با سربازان وظیفه به‌عنوان پایین‌ترین رده‌های خدمتی در نیروهای مسلح
مشکلات تغذیه‌ای و بهداشتی دوران سربازی به‌نحوی که بخشی از سربازان دچار سوءهاضمه می‌شوند
انگیزه خدمتی ضعیف برای سربازان
نظام آموزشی و تربیتی ناکارآمد یگان‌ها و مراکز آموزشی سربازی
پایین بودن منزلت اجتماعی سربازان در جامعه
نارضایتی خانواده‌های سربازان از اجباری بودن خدمت سربازی
رشد علمی و ارتقای مدرک تحصیلی جوانان و مشمولان و افزایش سطح انتظارات آنان در ابعاد شخصیتی و عزت نفس
تغییرات و تحولات فناوری‌های نوین و تجهیزات نظامی شایان توجه و شیوه‌های سربازی در جهان و حرفه‌ای شدن نیروهای مسلح و مقایسه‌پذیر شدن آنها با همدیگر
تأخیر در زمان ازدواج جوانان و زمینه پیدایش آسیب‌های روانی و اجتماعی در جامعه
افزایش تقاضای کاذب برای ادامه تحصیلات برای فرار از سربازی
ایجاد زمینه و شرایط برای فساد و تقلب در جامعه برای یافتن روش‌های غیرقانونی معافیت از خدمت

۲-۱. مسائل و مشکلات اقتصادی و معیشتی

اقتصاد نظام وظیفه و مشکلات و مسائل اقتصادی و معیشتی نیروهای سرباز همواره از مهمترین مسائل طول خدمت سربازی تلقی می‌شود که مهمترین موارد آن براساس جدول ۲ عبارتند از:

جدول ۲. مشکلات اقتصادی و معیشتی سربازی

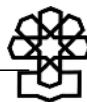
عدم تحلیل علمی هزینه‌ها و بودجه خدمت وظیفه عمومی
تأثیرات منفی اقتصادی سربازی بر مشمولان و خانواده‌های آنان
عدم تأمین حداقل‌های اقتصادی در دوران خدمت سربازی برای مشمولان و احساس فقر و تنگدستی در میان آنان
طولانی بودن غیرمنطقی مدت زمان خدمت سربازی در دوران صلح
تأخیر افتادن زمان ورود و جذب جوانان به بازار کار و فعالیت‌های اقتصادی

۳-۱. مسائل و مشکلات سازمانی و ساختاری

مهمترین مشکلات سازمانی و ساختاری در حوزه سربازی عبارتند از:

جدول ۳. مشکلات سازمانی و ساختاری در حوزه نظام وظیفه

تفاوت‌های معنادار و آشکار در یگان‌ها و محیط‌های به‌کارگیری سربازان در ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و ناجا و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح
وجود خرده‌فرهنگ پارتی‌بازی و تبعیض‌های ناروا در یگان‌های خدمتی در مورد مشمولان
وجود قوانین و مقررات پیچیده و متراکم و قابل تفاسیر متفاوت در رابطه با خدمت وظیفه عمومی و مصادیق پیچیده و مرکب معافیت‌ها که بعضاً تبعیض‌آمیز است
حجم بالای فرار از خدمت و غیبت‌های سربازان
وجود انواع و اقسام معافیت‌ها و زمینه‌ها برای معافیت و یا نرفتن به خدمت سربازی مانند معافیت‌های پزشکی، کفالت‌ها، مهاجرت‌های خارج از کشور و خرید خدمت سربازی، کاهش خدمت بسیجیان و...
فربهی و عدم چابکی سیستم نظام خدمت وظیفه عمومی
وجود خرده‌فرهنگ‌های متفاوت سازمانی در یگان‌های مختلف نیروهای مسلح

عدم به کارگیری مناسب از دانش، تخصص و توانمندی‌های سربازان در یگان‌های خدمتی
حاکمیت رویکرد سنتی در ستاد کل نیروهای مسلح به پدیده سربازی و کاستی امکان خلاقیت و نوآوری در این زمینه و کاستی انتقادپذیری سازنده
سیستم موازی به کارگیری جوانان در امور نظامی - دفاعی در قالب سازمان بسیج

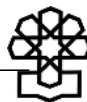
گفتار دوم - وضعیت خدمت سربازی در جهان

خدمت نظام وظیفه عمومی قدمت دیرینه‌ای در جهان دارد و براساس برخی مطالعات خدمت وظیفه سربازی به شکل امروزی آن به پیروزی انقلاب کبیر فرانسه در سال ۱۷۹۸ میلادی بازگشت پیدا می‌کند و با تأسیس نظام جمهوری در فرانسه و تهاجم همه‌جانبه کشورهای سلطنتی همسایه فرانسه به آن کشور برای مقابله با تفکر انقلابی و به مخاطره افتادن انقلاب و به منظور دفاع از انقلاب آقای ژان باتیست جردن نماینده مجلس در ۵ سپتامبر ۱۷۹۸ قانونی را در مجلس به تصویب رساند که اولین ماده آن بیان می‌داشت: هر فرانسوی سربازی است که خود را موظف به دفاع از ملت می‌داند. قانون مزبور بعدها باعث شد تا Grande Armee ارتش بزرگ در زمان ناپلئون بناپارت که آن را ملت مسلح می‌نامید تشکیل شود.^۱ سربازی در بستر زمان و تحولات فرهنگی - اجتماعی به‌ویژه تحولات صنعتی و تکنولوژی دستخوش تغییرات و تحولات مهمی در کشورهای گوناگون شده است که اغلب دارای مبنای علمی و تجربی است. بررسی‌ها و مطالعات بیانگر پیدایش تغییرات و تحولات بسیار اساسی در

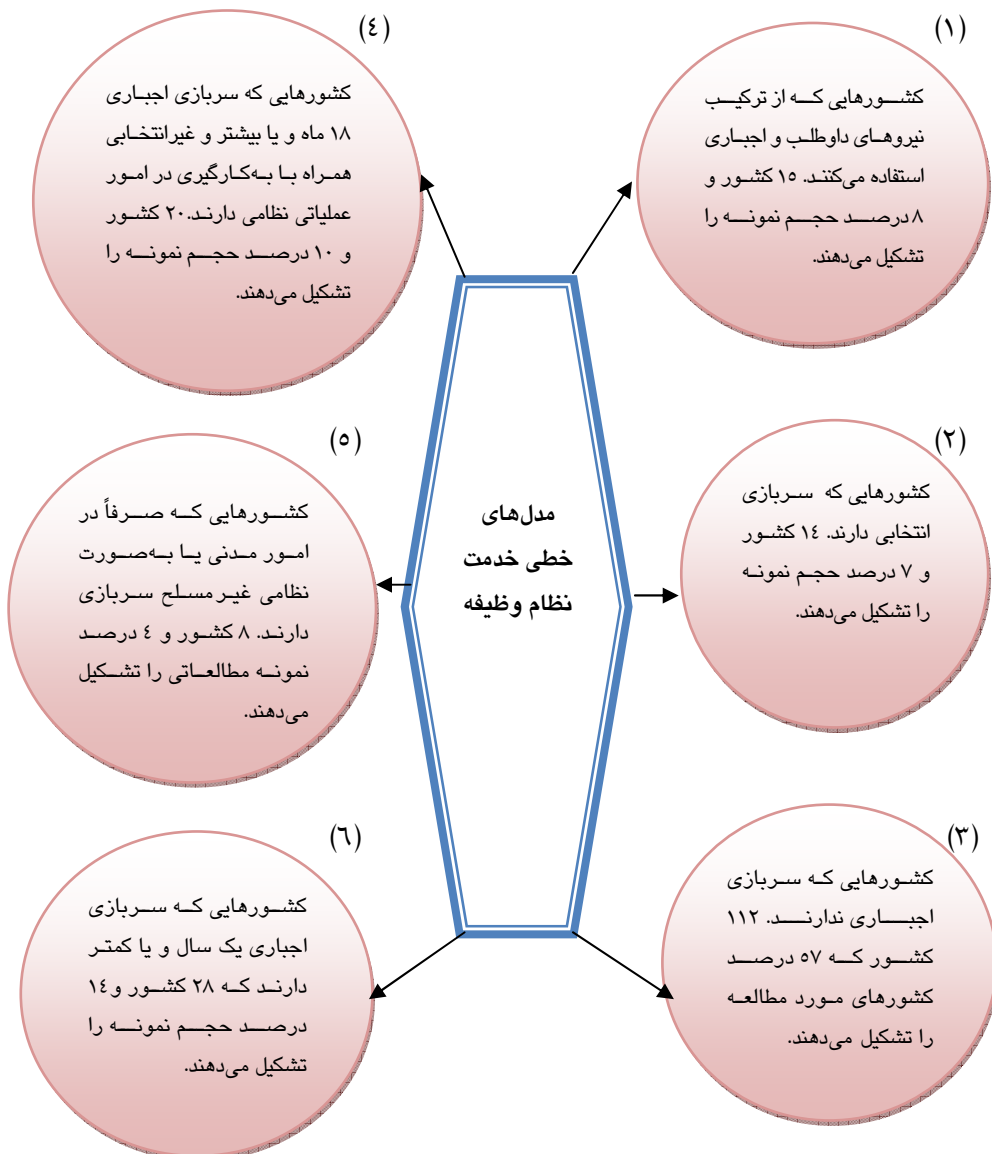
رویکردها و سازوکارهای سربازی در میان کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای توسعه‌یافته می‌باشد. نقش و تأثیر شگرف فناوری‌های نوین نظامی الزامات نوینی را در رابطه با فلسفه سربازی پدید آورده است و بسیاری از کشورها با مطالعات تطبیقی و بررسی هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی سبک‌های سنتی سربازی با سبک‌های نوین و سنجش هزینه - فایده اقدام به ایجاد تغییرات و تحولات منطقی در سیستم سربازی کرده‌اند و واقعیت این است که تاریخ مصرف سربازان وظیفه‌ای که صرفاً به مأموریت‌های خدماتی و نگهداری و غیرتخصصی به سبک سده‌های گذشته می‌پردازند خاتمه یافته است و به تعبیر تحلیلگر بلژیکی مرکز مطالعات سیاسی اروپا در مصاحبه با شبکه REF/RL سلاح‌های جدید نظامی فقط توسط سربازان حرفه‌ای کاربرد پیدا خواهد کرد و نه سربازان وظیفه‌ای که فقط قرار است به مدت یک سال و یا کمتر خدمت کنند. استفاده از سربازان وظیفه برای به‌کارگیری تکنولوژی‌های نوین، ایده خوبی نیست.^۱ نکته شایان توجه دیگر در همین رابطه مقوله چابک‌سازی سازمان‌ها و نیروهای مسلح می‌باشد که در بسیاری از کشورها به‌منظور افزایش کارآمدی نیروهای مسلح در حال انجام است^۲ و به‌نظر می‌رسد حرفه‌ای شدن نیروهای مسلح و اصل چابکی در قالب‌های سربازی وظیفه با شکل سنتی و قدیمی آن در تقابل می‌باشد. در یک مطالعه و بررسی علمی انجام شده درخصوص خدمت نظام وظیفه در ۱۹۷ کشور جهان نتایج زیر در قالب شش مدل خدمتی به‌دست آمده است که به‌شرح زیر می‌باشد:

۱. سلیقه دوست، ۱۳۸۳.

2. <http://spryinc.com/sites/defut/files/spry/arm>

تصویر ۱. مدل‌های خطی نظام وظیفه

شایان توجه است در شرایط کنونی نظام خدمت وظیفه عمومی در جمهوری اسلامی ایران منطبق با نوع چهارم از گونه‌های مزبور می‌باشد که جزء کشورهای در حال توسعه تلقی می‌شود.^۱

گفتار سوم - الزامات تحول در سازمان و منظومه خدمت سربازی با رویکرد آینده‌پژوهی

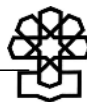
امروزه خدمت نظام وظیفه عمومی در فرآیند تاریخی خود تبدیل به یک سازمان و سیستم پیچیده، سنگین و غیرچابک با زیرسیستم‌های کوچک پیچیده‌تر و تأثیرگذار مختلف شده است و به همین دلیل در بررسی‌ها و مطالعات علمی بایستی با این رویکرد به آن نگاه کرد تا کمتر دچار خطا شویم.

تحول سازمان از جمله مقوله‌های شایان توجه و خطیر در علم مدیریت تلقی می‌شود و سازمان‌ها و سیستم‌هایی که خود را متناسب با تغییرات و تحولات زمان و مکان تغییر نداده و هماهنگ نمی‌کنند در مقام عمل دچار اختلال مأموریتی و وظیفه‌ای می‌شوند. تحول پاسخ و مواجهه منطقی و عقلانی برای انجام تغییرات ضروری و نوعی استراتژی فرهنگی - آموزشی برای تغییرات عقلانی در باورها، ارزش‌ها و ساختارهای سیستم به‌شمار می‌رود.^۲

طراحی الگوها و مدل‌های بهینه و مطلوب با رویکرد آینده‌نگرانه و مبتنی بر

۱. نساج، ۱۳۸۹، ص ۱۸.

۲. نک به: فرنچ - وندال و... ۱۳۸۰، ص ۲۶.

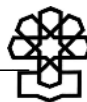

پیش‌بینی آینده برای سازمان‌ها و سیستم‌های گوناگون مدیریتی ازجمله سیستم خدمت وظیفه عمومی حائز اهمیت است. برای آینده‌پژوهی فنون و روش‌هایی وجود دارد که مهمترین آنها عبارتند از:

۱. روش دیده‌بانی که برپایه بررسی نظام‌مند محتوی مطالب و داده‌ها به پایش روندها یعنی تغییرات مستمر در طول زمان معین تمرکز می‌کند.
۲. تحلیل روند عبارت است از: مطالعه یک روند مشخص به منظور کشف ماهیت، علت‌های بروز، سرعت توسعه و پیامدهای بالقوه آن.
۳. پایش روند عبارت است از: کنترل و نظارت مستمر بر تغییرات و نظم حاکم بر آنها.
۴. برون‌یابی روندها که بر مبنای اطلاعات آماری تغییرات به صورت نمودار رسم شده و با ادامه دادن نمودار که همان برون‌یابی است برپایه نرخ کنونی تغییر، آینده را پیش‌بینی می‌کنند.
۵. توسعه و تحلیل سناریو. سناریوها تلاش‌هایی برای تجسم رویدادهای ممکن و احتمالی آینده برپایه آنچه می‌دانیم می‌باشد که بایستی گسترش یافته و به دقت تحلیل شود (نک به: Air force, 2025).
۶. نظرخواهی و مشاوره که سازوکاری عقلانی و بسیار تعیین‌کننده در آینده‌پژوهی است و از تکنیک‌های مهم این روش می‌توان به تکنیک دلفی و نظرخواهی از متخصصان اشاره کرد.
۷. مدل‌سازی عبارت است از: تقلید و بازآفرینی واقعیت‌های مشهود برای ادراک بهتر آنها.

۸. شبیه‌سازی نزدیک‌ترین مدل به واقعیت است که در فضای ویژه‌ای طرحی و اجرا می‌شود. تحلیل تاریخی که روشی متعارف و علمی برای ترسیم حوادث احتمالی آینده است.
۹. طوفان فکری که نوعی هم‌اندیشی فعال و پویا و مبتنی بر خلاقیت است و در این روش اغلب احتمالات آینده در ابعاد و اشکال گوناگون آن مطرح می‌شود.
۱۰. چشم‌اندازپردازی که از روش‌های منطقی پیش‌بینی آینده در عرصه‌های مختلف است.
۱۱. مطالعات ترازایی که عمدتاً در عرصه‌های پژوهش‌های اجتماعی به‌عنوان شیوه‌ای برای کشف رویکردها و تجارب مشترک در میان جوامع و سازمان‌های مختلف شناخته می‌شوند و امروزه در آینده‌پژوهی نیز کاربرد چشمگیری دارند.^۱
- با عنایت به روش‌های مزبور بسیار ارزشمند خواهد بود که برای گذر از وضعیت کنونی با تمامی نواقص و معایب آن و حرکت به سمت وسوی وضعیت مطلوب و شایسته نظام جمهوری اسلامی حرکتی جهادی و عمیق در قالب آینده‌پژوهی و آینده‌نگری علمی صورت گیرد. به همین منظور ضروری است همه سازمان‌ها و دستگاه‌های ذیربط با رویکردی علمی و به دور از تعصبات و همچنین ملحوظ داشتن مؤلفه‌های امنیت ملی کشور با هماهنگی و انسجام به طراحی الگوها و مدل‌های کاربردی بومی سربازی متناسب با مختصات فرهنگی، اجتماعی و زیست‌بومی ایران را با تأکید بر اصول مهم و اساسی خلاقیت، نوآوری در

۱. نک به: ملکی و همکاران، ۱۳۸۵، ص ۷۱-۷۵.

چارچوب‌های هوشمندی، پیچیدگی، سرعت ضربه‌زنی و چابکی سازمانی و اثربخشی اطمینان‌آور بپردازند. به همین منظور در اینجا به طرح روندهای مختلف با مؤلفه‌ها و الزامات اساسی رسیدن به سیستم خدمت وظیفه عمومی خوب و مناسب در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد آینده‌نگری می‌پردازیم. نکته شایان توجه این است که ایران و جامعه ما تحت تأثیر روندهای مزبور بوده و با توجه به جمعیت جوان کشور که بخش قابل توجهی از جامعه را تشکیل می‌دهند تأثیرپذیری‌های آنان قابل توجه می‌باشد و در همین رابطه جوانان سرباز نیز تحت تأثیر روندهای مزبور با شدت و ضعف‌های متفاوتی خواهند بود.

۱-۳. روندهای سیاسی - امنیتی

واقعیت‌های تاریخی نشان می‌دهد همواره امنیت عنصرمحوری اندیشه سیاسی بشر را تشکیل می‌دهد و آرمان نیل به امنیت که با تأسیس دولت ملی در قالب امنیت ملی شناخته و تعریف می‌شود امروزه از ضرورت و اهمیت دوچندانی برخوردار شده است.^۱ امروزه مهمترین روندهای سیاسی - امنیتی در چشم‌انداز آینده عبارتند از:

۱. افزایش جرم و جنایت و رشد گروه‌های تبهکار و تروریستی،
۲. افزایش تنازعات و درگیری‌های داخلی در کشورها،
۳. رشد قدرت و نفوذ بازیگران غیردولتی و کاهش حیطه عمل دولت‌ها،
۴. رشد و توسعه دموکراسی و مردمسالاری،

۱. نک به: افتخاری، ۱۳۷۹، ص ۷۳.

۵. تداوم بی‌ثباتی سیاسی در آسیای جنوبی و غربی و منطقه خاورمیانه و آفریقا،
۶. کاهش احتمال جنگ‌های بزرگ میان دولت‌های پیشرفته توأم با احتمال درگیری میان کشورهای درحال توسعه،
۷. افزایش واکنش‌های منفی مردم کشورهای درحال توسعه علیه جوامع غربی.^۱

۲-۳. روندهای اجتماعی جهانی

مهمترین شاخص‌های این روندها عبارتند از:

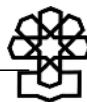
۱. رشد ناهمگون جمعیت جهان،
۲. رشد ارزش‌های شخصی و افول ارزش‌های سنتی،
۳. افزایش مهاجرت بین کشورها،
۴. ارتقای سطح تحصیلات و اطلاعات،
۵. توسعه و گسترش فقر و شکاف‌های قومی.

۳-۳. روندهای اقتصادی جهانی

مهمترین شاخص‌های این روند عبارتند از:

۱. افزایش شکاف میان غنی و فقیر،
۲. افزایش تعداد شرکت‌های کوچک و متوسط،
۳. رشد اقتصاد دانش‌محور،

۱. نک به: نظری‌زاده و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۶۳.

۴. ارتقای سطح دانش نیروهای کار،
۵. تغییرات مدت زمان و شیوه‌های کار کردن،
۶. تداوم رشد جهانی شدن اقتصاد و جهانی‌سازی.

۳-۴. روندهای فناوری جهانی

مهمترین شاخص‌های این روندها عبارتند از:

۱. اتکای بیش از پیش به فناوری اطلاعات و ارتباطات،
۲. رشد فناوری‌های تأثیرگذار و افزایش به‌کارگیری آنها،
۳. شتاب در تغییرات فناورانه و تأثیرات فضای سایبر،
۴. چابک‌سازی سیستم‌های مدیریتی و سازمان.

۳-۵. روندهای تغییرات زیست‌محیطی و اقلیمی

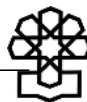
مهمترین شاخص‌های این روندها عبارتند از:

۱. تغییرات جوی و آب و هوایی و گرم شدن زمین و بالا آمدن سطح آب‌ها،
 ۲. کمبود آب سالم و افزایش تقاضای آن،
 ۳. شیوع بیماری‌های عفونی مسری به‌ویژه ایدز.^۱
- علاوه‌بر شاخص‌های یاد شده در قالب روندهای مزبور برخی شاخص‌های تحولی شایان توجه دیگری وجود دارند که عبارتند از:

- سرعت تحولات و تغییرات در استراتژی‌های امنیتی در سطح منطقه و صحنه روابط بین‌الملل.
- یکجانبه‌گرایی و توسعه‌طلبی و هژمونی غرب به رهبری ایالات متحده آمریکا و هم‌پیمانانش در عرصه جهانی.
- دامن زدن به شکاف‌های قومی - دینی و مذهبی و راه‌اندازی جنگ‌های فرقه‌ای و مذهبی - قومی.

۳-۶. تحت فشار قرار دادن نظام‌های سیاسی مستقل

۱. برنامه‌ریزی هوشمندانه به منظور تسلط بر منابع انرژی مهم جهان با تأکید بر نفت و گاز و به دست گرفتن مدیریت آن،^۱ توسط ایالات متحده آمریکا و هم‌پیمانان آن کشور.
۲. تهاجم فرهنگی و جنگ نرم و اجرای طرح‌های مبتنی بر انقلاب‌های رنگی.
۳. تقویت نظام صهیونیستی در منطقه خاورمیانه به عنوان نماینده غرب در معادلات سیاسی و استراتژیک.
۴. افزایش جمعیت کشور و ارتقای سطح تحصیلی و علمی جوانان و ضرورت تمهیدات مناسب برای مدیریت آنان.

گفتار چهارم - تمهیدات لازم برای ترسیم الگوی مناسب سربازی

آینده پیش روی ما و جهان آینده‌ای پیچیده و آکنده از رقابت و بعضاً تقابل و تعارض در عرصه‌های گوناگون فرهنگی - اقتصادی برای نیل به اهداف استراتژیک و راهبردی مبتنی بر منافع ملی است و قطعاً چنین رقابتی که اساس آن را توانایی‌های عقلانی و علمی نظام‌های سیاسی و عقلانیت دولت‌ها تشکیل می‌دهد منجر به تغییرات اساسی و بنیادین در مناسبات سیاسی اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و همچنین مناسبات امنیتی - دفاعی خواهد بود. بنابراین رصد دقیق و مستمر تحولات و اقدامات رقبای منطقه‌ای و بین‌المللی ضرورتی آشکار و عینی دارد و در همین رابطه مهمترین پیش‌بینی‌ها و تمهیدات عبارتند از:

۱. برنامه‌ریزی دقیق در چارچوب سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ ابلاغی مقام معظم رهبری،
۲. ترسیم الگوها و مدل‌های متعدد احتمالی و شبیه‌سازی از الگوهای عقلانی و عدالت‌محور متناسب با شرایط فرهنگی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران،
۳. بهره‌گیری از تجارب و آزموده‌های علمی دیگران و گذشته کشور،
۴. تغییرات در رویکردهای سنتی و اعتقاد به اینکه همواره روش‌ها و سازوکارهای بهتری برای سربازی وجود دارد،
۵. شناخت ویژگی‌ها و مطالبات خانواده‌ها و جوانان درخصوص خدمت سربازی،
۶. حذف تبعیض‌های ناروا از سیستم کنونی نظام وظیفه،
۷. تغییرات مناسب در زیرسیستم‌های موجود مانند سیستم فراخوان و جذب، سیستم آموزش و تربیت، سیستم به‌کارگیری و نگهداشت، سیستم معافیت‌ها و

سیستم امتیازات برای دارندگان پایان خدمت،

۸. افزایش منزلت اجتماعی نظامیان و سربازی در جامعه از طرق مختلف،

۹. توجه به مؤلفه‌های میزان تحصیلات، مدت زمان سربازی، محل و مکان

خدمت، تخصص‌های سربازان و ...،

۱۰. مدیریت دانش و توجه جدی به فناوری‌های نوین نظامی و اطلاعاتی و

امنیتی، با تأکید بر سازمان چابک،

۱۱. فناوری‌های نوین اطلاعاتی با تأکید بر فضای مجازی که انقلاب عمیقی در

زوال مرزهای سنتی و ارتباطات و فرهنگ‌سازی به دنبال داشته است،

۱۲. توجه و اهمیت دادن به از جا کندگی مکان و زمان در پرتو انقلاب در

ارتباطات و تبدیل جهان به دهکده قابل دسترسی شگفت‌انگیز.

در پرتو تحولات بسیار حائز اهمیت مزبور ضرورت پیش‌بینی تدابیر مناسب و

اثربخش برای ورود به دنیای جدید و آماده شدن برای مواجهه با تهدیدات احتمالی و

به‌روز شدن اندیشه‌ها و تدابیر و برنامه‌ها شایان توجه و از الزامات عقلانی است که در

پرتو آنها می‌توان گام‌های بلندی برای ارتقای بهره‌وری در سیستم خدمت وظیفه

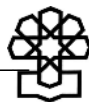
عمومی برداشت و از آفت‌ها و آسیب‌های موجود کنونی مصون ماند. از مهمترین

آسیب‌ها و آفت‌های کنونی در سیستم خدمت نظام وظیفه اجباری کنونی حاکمیت

رویکرد گماشته‌محوری در میان فرماندهان نیروهای مسلح نسبت به سربازان است

و خرده‌فرهنگ‌های باقی‌مانده از سیستم و نظام خدمتی انگلیسی - آمریکایی زمینه

و متغیر تأثیرگذار بر رفتارهای تحقیرآمیز با سربازان در سیستم و منظومه

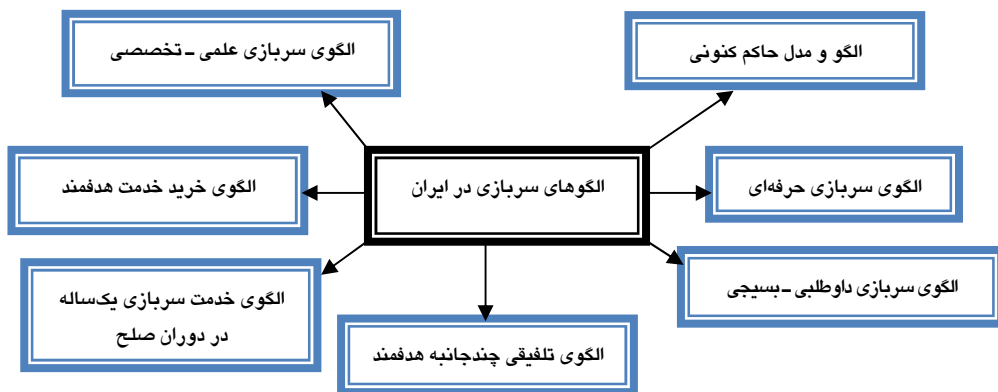

مدیریتی نیروهای مسلح است و علیرغم تلاش‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی برای تغییر این رویکرد هنوز سربازان به‌عنوان نیروهای انسانی دون‌پایه و کم‌اهمیت به‌لحاظ سلسله‌مراتب خدمتی تلقی می‌شوند و در بسیاری از موارد شخصیت انسانی آنان در طول دوران خدمت آماج تخریب‌های رفتاری قرار می‌گیرد و به‌دلیل عدم به‌کارگیری مناسب و منطقی توان آنان مصروف کارهای پیش پا افتاده می‌شود.

گفتار پنجم - الگوها و مدل‌های نوین خدمت سربازی در ایران

الگوهای نوین خدمت سربازی در ایران عبارتند از:

تصویر ۲. الگوهای خدمت سربازی در ایران

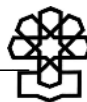
۱-۵. الگو و مدل حاکم کنونی

از آنجا که واحد مطالعه ما انسان جوان با تمامی ویژگی‌ها و خصوصیات روحی - روانی و نیازها و مطالبات ارزشی در ابعاد مختلف احساسی - رفتاری در راستای تأمین مؤلفه‌های امنیت و دفاعی می‌باشد. به این معنا و مفهوم که بهره‌گیری از توانایی‌ها و ظرفیت‌های جوانان کشور در منظومه امنیتی - دفاعی جمهوری اسلامی در یک فاصله زمانی محدود و معین با چه الگوها و مدل‌های منطقی و اثربخش است؟ در شرایط کنونی خدمت سربازی در ایران به‌طور عمومی با محوریت متغیر زمان دو سال و در برخی موارد پیمانی پنج‌ساله می‌باشد که در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی انتظامی رواج دارد و در برخی موارد متغیرهای تخصصی و نخبگی نیز در محل و نوع خدمت تأثیرگذار است که برای افزایش بهره‌وری سربازی بسیار مهم و اساسی تلقی می‌شود. در کنار مؤلفه‌های مزبور مؤلفه‌هایی که منجر به کاهش خدمت زمان سربازی و بعضاً معافیت‌ها می‌شود نیز شایان توجه است که شامل برخی از مشمولان می‌شود.

۲-۵. الگوی سربازی حرفه‌ای

الگوی مزبور امروزه شایع‌ترین مدل‌های خدمت سربازی در جهان است که البته دارای مزایا و همچنین معایبی می‌باشد. از مهمترین مزایای این سیستم خدمتی عبارتند از:

۱. افزایش کارآمدی نیروهای مسلح به دلیل تخصصی شدن خدمت،

۲. انگیزه بالای سربازان به دلیل اختیاری شدن خدمت،

۳. استفاده از فناوری‌های نوین،

۴. کاهش ریسک امنیتی - دفاعی،

۵. کاهش هزینه‌های اقتصادی دولت،

۶. کاهش تخلفاتی مانند فرار از خدمت و غیبت و...،

۷. افزایش همبستگی سازمانی،

۸. کاهش تلفات انسانی.

البته این نوع سیستم معایبی هم دارد که برخی از مهمترین آنها عبارتند از:

۱. محروم ماندن از نیروهای مردمی و داوطلب،

۲. ضعف فرهنگ‌سازی امنیت و دفاع در میان جامعه و جوانان،

۳. افزایش بودجه نظامی در برخی موارد،

۴. ضعف در تربیت جوانان و جامعه‌پذیری آنان.

۳-۵. الگوی سربازی داوطلبی - بسیجی چابک

داوطلب بودن و الگوهای رفتار و فعالیت‌های داوطلبانه بالاترین نتایج را در عرصه‌های مختلف به دنبال دارد و افراد به دلایل مختلف پا به عرصه رفتارهای داوطلبانه می‌گذارند و چنانچه فضا را مطابق میل و انگیزه‌های خود ندانند کم‌کم از سازمان فاصله می‌گیرند. فعالیت‌های داوطلبانه دو دسته منابع را برای داوطلبان فراهم می‌کند دسته اول منابع روان‌شناختی مانند عزت نفس و خود کارآمدی و دسته دوم منابع اجتماعی می‌باشند که

تعامل و همبستگی اجتماعی از مهمترین نمودهای آن است.^۱

فعالیت داوطلبانه نظامی و امنیتی در ایران که در قالب بسیج و بسیج مستضعفان در جمهوری اسلامی ایران تبلور و عینیت یافته از الگوهای ابداعی کم‌نظیر حضرت امام خمینی (ره) است که طی ۳۳ سال گذشته کارآمدی و اثربخشی‌اش را در مقام عمل در ادوار مختلف جمهوری اسلامی ایران به منصفه ظهور رسانده است. این الگو می‌تواند اثربخش‌ترین و کارآمدترین مدل‌های سربازی باشد چه اینکه متغیر داوطلبانه بودن و انگیزه مثبت بیشترین نقش را در انجام صحیح و مؤثر وظیفه و خدمت ایفا می‌کند. مهمترین شاخص‌های این سیستم بدیع خدمتی عبارتند از:

۱. داوطلبانه و اختیاری بودن،

۲. حق انتخاب مکان و محل خدمت،

۳. حق انتخاب نوع خدمت متناسب با تخصص و توانایی‌های داوطلب،

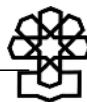
۴. بهره‌مند شدن حقوقی و اقتصادی از مزایای خدمتی،

۵. ارتقای عزت نفس و شخصیت انسانی سربازان،

۶. افزایش نرخ بهره‌وری خدمتی.

شایان توجه است این الگو درواقع مدل و الگوی بسیج در جمهوری اسلامی ایران است که رهبر فقید و عظیم‌الشأن و بنیانگذار انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) در سال ۱۳۵۸ هوشمندانه و با حسن فراست مبتنی‌بر آینده‌نگری فرمان تشکیل آن را صادر فرمودند. بررسی‌ها حاکی از این است که بسیج

۱. ارجمندی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۸۸.

در ادوار مختلف جمهوری اسلامی ایران نقش‌ها و تأثیرات شایان توجهی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی ایفا کرده است و در یک فرآیند علمی و منطقی بایستی تبدیل به فرهنگ عمومی و ملی جامعه اسلامی شود. ضرورت توجه لازم به این مدل و الگو و توسعه و گسترش آن و جایگزینی تدریجی و گام به گام و زمانبندی شده آن بجای الگوی سنتی اجباری می‌تواند معنا و مفهوم امنیت و دفاع را در قالب فرهنگ و آموزه‌های اسلامی جهاد فی سبیل الله تحقق عینی بخشد و امنیت پایداری را برای جمهوری اسلامی ایران فراهم کند و اصل چابکی در سازمان یکی از اصول بنیادین تحول در سازمان‌ها و سیستم‌های جدید است که یکی از مفاهیم آن تغییرات پویا، موقعیت‌گرا و متهورانه که متضمن موفقیت و توانایی رشد و بقا می‌باشد.^۱

۴-۵. الگوی سربازی علمی - تخصصی

گسترش و توسعه آموزش و تعلیم و تربیت در ایران به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی و ارتقای سطح علمی و دانش تخصصی شهروندان زمینه‌ساز رشد جامعه علمی کشور و رویکرد تخصصی شدن طبقات و گروه‌های اجتماعی شده است. متناسب با این شرایط نوین به‌منظور بهینه‌سازی الگوهای کاربردی از توانایی‌های مشمولان وظیفه ضروری است رویکرد دانش‌محوری و تخصصی شدن سربازی به‌مثابه یک اصل عقلانی ملحوظ نظر قرار گیرد. در شرایط کنونی از توانایی‌های تخصصی سربازان

1. Vernadat, F, (1999).

کمتر بهره‌برداری بهینه به عمل می‌آید.

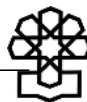
در این الگو شاخص و معیار خدمت سربازی تخصص‌ها و توانمندی‌های علمی مشمولان است و سربازان پس از گذراندن دوره مناسب آموزش نظامی - دفاعی در محیط‌های خدمتی تخصصی و علمی متناسب با رشته تخصصی به‌کارگیری می‌شوند. مهمترین آثار این سیستم افزایش انگیزه خدمتی و بهره‌وری بالا می‌باشد. شایان ذکر است این الگو در درون نظام خدمتی اجباری نیز قابلیت اجرایی دارد. کما اینکه در شرایط فعلی در برخی از یگان‌های نیروهای مسلح این روش به‌صورت جزئی عملی شده است و نتایج مطلوبی داشته است.

۵-۵. الگوی خرید خدمت هدفمند

در این الگو متغیر خرید خدمت که امروزه به اشکال گوناگونی در سیستم وظیفه عمومی وجود دارد ملحوظ نظر قرار گرفته و ازسوی دیگر متغیر اقتصادی برای برخی از واجدین شرایط مدنظر قرار می‌گیرد. در این مدل خدمتی افراد مجاز خواهند بود یا گزینه خدمت رایج را با مزایای پیش‌بینی شده کنونی بپذیرا باشند و به خدمت اعزام شوند و یا اینکه با پرداخت هزینه‌های دوران خدمت متناسب با ارزش پول ملی در آن زمان و با سپری کردن دوره آموزش از انجام خدمت معاف شوند.

۵-۶. الگوی خدمت سربازی یک‌ساله در دوران صلح

در این مدل سربازی در دوران صلح اجباری و مدت آن یک سال می‌باشد. محدود شدن

زمان سربازی به یک سال باعث افزایش انگیزه برای خدمت در میان خانواده‌ها و جوانان و همچنین رضایتمندی بیشتر آنان می‌شود و در کنار آن منطقی‌تر شدن روش‌های به‌کارگیری کاهش ائتلاف زمان مؤثر و افزایش کارآمدی و بهره‌وری پدید می‌آید.

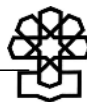
۷-۵. الگوی تلفیقی چندجانبه هدفمند

با توجه به اینکه بهره‌گیری از روش‌ها و مدل‌های گوناگون به‌موازات همدیگر و هم‌زمان وجود دارد به‌نظر می‌رسد با ملحوظ نظر قرار دادن علایق و انگیزه‌ها و ویژگی‌های خاص مشمولان می‌توان آنها را در قالب مدل‌های شش‌گانه فوق‌الذکر فراخوان، طبقه‌بندی، جذب و به‌کارگیری نمود مهمترین تأثیرات این سیستم ترکیبی - اقتضایی بودن و انطباق‌پذیری و انعطاف منطقی آن با شرایط مشمولان می‌باشد که می‌تواند با برنامه‌ریزی و اجرای خوب بازتاب‌ها و نتایج ارزشمندی برای سربازی در جمهوری اسلامی ایران داشته باشد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به مبانی نظری و رویکردهای نوین در عرصه خدمت نظام وظیفه و اهمیت تحولات و تغییرات عقلانی متناسب با شرایط زمان و مکان و الزامات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و به‌ویژه امنیتی - دفاعی با ملحوظ نظر قرار دادن مؤلفه اساسی آینده جمهوری اسلامی ایران در ابعاد و عرصه‌های مختلف و روندهای پیچیده و چندبُعدی داخلی - منطقه‌ای و جهانی جمع‌بندی زیر ارائه می‌شود:

۱. وجود اشکال و کاستی‌های شایان توجه در وضعیت کنونی سیستم خدمت وظیفه عمومی در ابعاد گوناگون اشکال که نتیجه آن کاستی بهره‌وری در این سیستم است،
۲. طراحی الگوها و مدل‌های نوین بومی مبتنی بر ارزش‌های ایرانی - اسلامی برای کشور مبتنی بر بسیج داوطلبانه،
۳. اصل پیچیدگی، تخصصی بودن - آموزش - کوچکی سازمان و چابکی از الزامات آینده خدمت سربازی،
۴. اصل مدیریت دانش برای ادراک و استفاده منابع استراتژیک دانش و علم در خدمت سربازی،
۵. اتخاذ رویکرد آینده‌نگرانه مبتنی بر دیده‌بانی و رصد روندهای فرهنگی - اجتماعی، سیاسی - اقتصادی و امنیتی در سطوح داخلی، منطقه‌ای و جهانی در حوزه خدمت سربازی،
۶. توجه جدی بر خرده سیستم‌های نظام وظیفه عمومی مانند: ابعاد اقتصادی سربازی، ابعاد فرهنگی و آموزشی و تربیتی سربازی، ابعاد اجتماعی و سرمایه اجتماعی و حقوقی سربازی،
۷. توجه به تحولات فرهنگی و تغییر ارزش‌ها و پیامدهای گوناگون آن در حوزه سربازی،
۸. توجه به شخصیت، عزت نفس جوانان و انگیزه و داوطلب بودن آنان برای خدمت،
۹. تأکید بر ارتقای اثربخشی، کارآمدی و نرخ بهره‌وری بالای سربازی آینده در ایران،
۱۰. تأکید بر دو الگوی سربازی داوطلبانه و بسیجی‌محور و الگوی سربازی حرفه‌ای برای نیل به الگوهای مناسب سربازی.

مزایا و مطلوبیت‌های سربازی داوطلبانه بسیجی محور عبارتند از:

۱. همسویی این مدل و الگو با نظام معنایی و گفتمان انقلاب اسلامی ایران که در آن حاکمیت فرهنگ و ارزش‌های اسلامی از یکسو و رضایت مردم و سرمایه اجتماعی محور تصمیم‌گیری‌ها قلمداد می‌شود.
۲. بروز و ظهور عنصر حق انتخاب و اختیار که در بعد داوطلبانه بودن خدمت معنا و مفهوم پیدا می‌کند.
۳. بروز و ظهور کرامت انسانی و عزت نفس و شخصیت سربازان.
۴. زمینه‌سازی برای افزایش نرخ بهره‌وری خدمت سربازی در کشور.
۵. بهره‌گیری فعال از توانایی‌ها و تخصص‌های داوطلبان در طی خدمت.

مزایا و مطلوبیت‌های سربازی حرفه‌ای:

۱. حذف قاعده اجبار و تکلف از سربازی.
۲. ارزش یافتن تخصص و کارآمدی در دوره سربازی.
۳. امکان ارتقای عزت نفس و منزلت اجتماعی سربازان.
۴. تغییر نگاه و رویکرد جامعه نیروهای مسلح به سربازان از نیروهای ضعیف و مسلوب‌الاراده به نیروهایی همسان سایر درجه‌داران و افسران نیروهای مسلح.
۵. زمینه برای صرفه‌جویی اقتصادی و مالی در نیروهای مسلح به دلیل امکان استفاده از این سربازان پیمانی و حرفه‌ای پنج‌ساله - ده‌ساله و ۱۵ ساله و نهایتاً ۲۰ ساله.

منابع و مآخذ

۱. قرآن.

۲. افتخاری، اصغر، بشر آینده را مطمئن نمی‌بیند، امنیت ضرورتی ملی، روزنامه جام‌جم ۱۳۷۹/۷/۳.

۳. ارجمندنیا و همکاران، بررسی میزان ماندگاری اعضای بسیج و شناسایی رابطه آن با نوع داوطلبی، فصلنامه مطالعات بسیج، شماره ۵۲، ۱۳۹۰.

۴. تارو، لستر، رویارویی بزرگ، ترجمه عزیز کیاوند، تهران انتشارات دیدار، ۱۳۷۵.

۵. ترابی، یوسف، نظام وظیفه عمومی در ایران، مسائل و پیشنهادها، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۴.

۶. سلیقه‌دوست، حسین، ارتش حرفه‌ای، تهران، دفتر سیاست‌پژوهی فناوری دفاعی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، ۱۳۸۳.

۷. شهیدی، سیدجعفر، ترجمه نهج‌البلاغه، انتشارات مؤسسه علمی و فرهنگی، ۱۳۹۰.

۸. مسلمی، عبدالرضا، پیش‌بینی تعداد مشمولان و سربازان وظیفه عمومی در سال‌های ۱۳۸۱-۱۴۰۰، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳.

۹. ملکی، عقیلی‌فر و همکاران، الفبای آینده‌پژوهی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی چاپ سوم، تهران، انتشارات آصف، ۱۳۸۵.

۱۰. نساج، حمید و نصیری، مهدی، الگوهای سربازی در جهان و چند الگوی مناسب برای جمهوری اسلامی ایران، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹.

۱۱. نظرزاده، فرهاد و همکاران، آینده‌پژوهی خدمت سربازی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۳۴ مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، ۱۳۹۰.

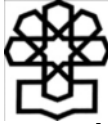
۱۲. وندال، فرنچ - سیسیل. اچ. بل، مدیریت تحول در سازمان، ترجمه سیدمهدی الوانی، حسن دانایی فرد، تهران، انتشارات صفار، ۱۳۸۰.

13. <http://www//cgie.org.ir.shavad.ap.5138>.

14. Agil analytic solution and American solider.

- [http:// spryinc.com/sites/default/files/spry/army](http://spryinc.com/sites/default/files/spry/army).
15. [org.wiki/future solider](http://org.wiki/future_solider) . .Wiki pedia.
 16. Air force 2025.Air education and training command. November 1996.
<http://csat.au.af.mil/2025>.
 17. Vernadat, F (1999): Research agenda for agile Manufacturing in Practice
Application of Methodology, International Journal of Operation &
Production Management, Vol 21, No 516, PP. 772-794.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۱۲۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: الگوهای سربازی آینده در جمهوری اسلامی ایران

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه مطالعات امنیتی - دفاعی)

تهیه و تدوین: یوسف ترابی

ناظر علمی: ناصر جمالزاده

مقتضای: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: فرزاد جعفری

واژه‌های کلیدی:

۱. سربازی

۲. نظام وظیفه

۳. آینده‌پژوهی

۴. چاپکی

۵. بسیج

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۵/۱۳